

→ Abertzaleen arteko lotura afektiboa lantzeak berebiziko garrantzia izan du euskal nazionalismoaren komunitatea eratzerako garaian. Izan ere, ideia politikoen bitartez baino gehiago sentimenduen bidez elkartzen zituzten euskaldunak. Eta horrek indartu egiten zituen euren arteko loturak, komunitatea banaezina bihurtuta.

Bestalde, EAJ alderdiak antolatutako hitzaldi eta ekintzetan parte hartu arren, gizonen esanetara moldatu behar izan zuten euren lana, emakumeek ez baitzuten alderdiaren barruan inolako botere eta eskubiderik.

Primo de Riveraren diktadurak (1923) legez kanpo utzi zuen EAB; hala ere, lanean jarraitu zuten emakume abertzaleek. Hala, «etxe-eskolak» eratu eta emakumeek euren etxeetan eskolak ematen hasi ziren, abertzaletasunaren ideologiari jarraituz. Ikasgai akademikoez gainera, dantza, musika eta antzekoak irakasten zituzten nolabaiteko kultura maila zuten euskal emakumeek. Julia Fernandez izan zen emakume haietako bat. Bere ustez, etxe-eskolen bitartez ezin hobeto elkartzen ziren familia eta aberriaren alde emakumeek egin beharreko zeregina.

Espainiako II. Errepublikak (1931) emakumeak jarduera publikoan gehiago parte hartzera bultzatu zituen. Izan ere, garai hartan lortu zuten emakumeek bozkatzeko eskubidea. Hala, EAB berriro sortu zen, Bilbon, eta bere historiako garairik oparoenetakoak ezagutu zituen. 1932. urtean 84 emakume hizlari ari ziren alde batetik bestera ideia nazionalistak aieratzen, eta 500 emakume abertzale irakasle ziren. Hainbat emakumek, Polixene Trabuduak eta Sorne Untzueta kasu, aberrigintzaren aldeko hitzaldi arrakastatsuak eman zituzten. Berrikuntzarik garrantzitsuenetako bat, ordea, emakumeek bizitza publikoan parte hartzearen alde egin zituzten autoafirmazio ekintzak izan ziren. Euskal emakume eta amaren aldeko omenaldi publikoak egin zituzten, euskal aberriaren alde egiten zuten guztia aintzat har zedin.

Gerra Zibila: antolaketa ofizialaren etena eta ezkutuko lanaren hasiera

Gerra iritsi bitartean EABn antolatuta jarraitu zuten emakumeek. Bai familian, bai eskolan, bai hitzaldietan, hurkoa lagundu eta aberriaren alde euskara ikasteko eta ohiturak gordetzeko deia egiten zuten emakumeek. Gerra Zibilak (1936), ordea, erbestera bidali eta haien lana eten zuen. Hala ere, etena ez zen luzea izan. Emakumeek beren familian eta inguruan jarraitu zuten abertzaletasunaren ideiak lantzen, eta, gainera, lan ugari egin zuten euren familiek eta beste euskaldunek garai latz haietan ahora zer eraman izan zezaten.

Emakumeek euskara, ohiturak eta erlijioa irakasten jarraitu zuten Iparraldeko euskal kolonian edota Amerikako euskal etxeetan. Eta Hegoaldean, berriz, ezkutuan aritu arren, euskal errepresaliatuentzat dirua bildu eta banatzeko ardura hartu zuten emakumeek. Diru kopuru handiak jasotzen zituzten Ameriketako euskaldunengandik, eta kasik frankismoa bukatu arte, hura bildu eta banatzeko emakume sareak zeuden antolatuta bai Iparraldean eta baita Hegoaldean ere.

• Ainhua Oizartzabal •

Sorne Untzueta EABko KIDE, ABERTZALE MILITANTE ETA IRAKASLE IZANDAKOA

MONICA DEL VALLE

Algortan bizi da Sorne Untzueta, Utarsus, 98 urteko emakume abertzale kementsua. Gutxi falta du, beraz, XX. mendea osorik bizitzeko. Hainbat olerki idatzi ditu, eta haur ugariren irakasle izan da urte horietan guztietan. Emakume Abertzaleen Batzako kide, euskaldunen aberria aldarrikatzen jardun zuen han eta hemen gerra hasi aurretik eskaini zituen hitzaldietan. Erbesteko bizimodua ezagutu du, baita seme-alabengandik banatuta bizitzea zer den ere; hala ere, inoiz ez du dudan jarri bere militantzia. Bere alaba Sorne eta honen alaba Mirenek lagunduta egin diogu elkarriketa Utarsusi.

■ Zergatik izenpetzen zenituen zure artikulu eta idatzia Utarsus ezizenarekin?

Protagonismorik ez genuelako nahi. Egin bai, baina geure izena jarri... ez! Inork ez zuen ipintzen bere izena, eta ez beldurra genuelako, protagonismoa ez lortzearen baizik. Baina esan behar zena esaten genuen.

Utarsus izenaren jatorria ondorengo da: u Untzuetaarena, *tar* Untzuetaatar jatorria adierazteko, eta *sus* Sorneren hasierako hizkia. Izan ere, Sabino Aranak euskarazko s hizkia *sus* zela adierazi zuen euskarazko alfabeto berrian.

■ Sabino Aranaren ideiak jarraitu izan dituzu...

Gu Sabino Aranaren jarraitzaile sutsuak izan ginen, baina orain pentsatzen dut beste modu batera, aldatu egin naiz. Honezkero gizatasuna nazionalismoa baino hobea da.

■ Zer ideia zabaldu nahi zenituen zure idatzi eta hitzaldien bitartez?

Euskaldunen aberria Euskadi dela! Ama maite den lege, aberria ere maite behar da. Eta aberriaren gainetik Jaungoikoa. Hori esaten du euskal ereserkiak, eta ikurrinak zera esan nahi du: gorria odola da, euskaldunen enda (arrazak); San Andreseko gurutze orlegia, berriz, askatasuna; eta, azkenik, horren guztia gainetik dagoen gurutze zuriak Jaungoikoa irudikatzen du. (Hori esan eta gero euskal ereserkia abestu zigun Sornek).

■ «Haize gozo batek hunkitu egiten nau eta haize erauntsiak ez nau botatzen», esaldi horrekin definitu zaitu bilobak zure idatzia biltzen dituen liburuan. Emakume Abertzale Batzaren elkartzen zineten emakumeak definitzeko balio al du esaldiak?

Izan liteke, emakumeak beti apal-apalak, burua makurturik, gizonaren azpian... baina emakumeek eurek gura zutena egiten zen azkenean. Lana egiten genuen, bai, baina burua altxatu ez, apal-apal.

■ Zertarako elkartu zineten emakume abertzaleak EABn?

1931. urtetik aurrera boto eskubidea zuen emakumeak, eta emakume errepublikanoak eta sozialistak aurre hartzen ari zitzaizkigun. Guk ere elkartu eta lanean hasi behar genuela pentsatu genuen. Hala hasi ginen, eta horrela jarraitu dugu. Nik hitzaldiak emateko prestatzen nituen emakumeak; nik idatzitako hitzaldiak beste batzuek